

Edelkoort toont de pop-upgeneratie die leeft en scheidt in 2,5 dimensie

Het Graphic Design Museum in Breda heet sinds deze week MOTI en is voortaan een museum voor het beeld. Op de eerste expositie gebeuren bijzondere dingen in twee en drie dimensies.

Door onze redacteur

TRACY MEZ

BREDA. De generatie van nu is geboren met een beeldscherm: tv, pc, gameboys, pads en pods. Ze leven in een schaduwgebied, zegt Lidewij Edelkoort, een *no man's land* tussen de tweede en derde dimensie. Ze bekijken ruimtelijke dingen op een plat scherm. Edelkoort is trendforecaster en oud-directeur van de Design Academy in Eindhoven. „Deze pop-upgeneratie gaat met gemak van 2D naar 3D en terug alsof ze het verschil niet eens meer merken. De hersens zijn getraind om volume en ruimtelijkheid te zien in een platte schets.“

Tot welke verrassende resultaten dat kan leiden, is te zien op de tentoonstelling *De Pop-Up Generatie* die Edelkoort als gastcurator heeft samengesteld voor het Museum of the Image (MOTI) in Breda. Neem het Zweedse bureau Front. Op een film die een half miljoen keer op YouTube is bekeken, zien we de ontwerpers in de lucht tekenen. Allemaal tussen die

'We zijn infoverlaafd en beeldscharrelaars'

„We leven in een tijd van visuele obesitas“, zegt Mieke Gerritzen, directeur van het Museum of the Image in Breda, MOTI, dat tot vorige week het Graphic Design Museum heette. De nieuwe naam geeft aan dat het museum onder haar leiding niet over één vakgebied gaat, maar over beeldcultuur als dominant maatschappelijke fenomeen. „Nog maar kort geleden waren de productie en het gebruik van beeld vooral het domein van kunstenaars en ontwerpers. Nu is het van iedereen, we zijn allemaal producent en consument tegelijk. Wij zien in één dag meer beelden langs flitsen dan iemand uit de Middeleeuwen in zijn hele leven. En die massale productie is niet meer te stoppen. Mensen zijn infoverlaafd en beeldscharrelaars.“

In de tentoonstelling *SuperMart*: over de zeggingskracht van verpakkingen laat gastcuratorvastator Toon Lauwen in het MOTI zien tot

welke prettige vervreemding dat leidt als je de schappen van de supermarkt naar beeld herschikt, in dit geval naar kleur. Verrassend om de allesreiner naast de tussens te ontdekken en boven de Arizona-ijsthee, louter en alleen vanwege de kleur van de verpakking. Komend voorjaar zal in het MOTI de tentoonstelling *Rollercoaster* te zien zijn van gastcurator Joost Zwagerman, waarvoor hij 100 prominente Nederlanders uitnodigt een beeld te kiezen, en in het najaar de modetentoonstelling *Couture Graphique* van gastcurator José Teunissen. Verwarend genoeg is onlangs en ook in Breda het Huis voor Beeld- en Cultuur dat zich eveneens toeleet op beeldcultuur als „culturele, sociale en economische factor in onze hedendaagse samenleving“. Daar is tot 20 januari het Graphic Design Festival. In: huisvoorbeeldcultuur.nl

schijn zijn gekomen, waarvan geen schets of beeld bestond totdat het eindproduct er was.

De *Pop-Up Generatie* toont werk van een breed samengesteld internationaal gezelschap. Dat het begrip generatie hier kennelijk weinig met leef-

tijd te maken heeft, blijkt uit de bijdrage van de Japanse kledingontwerper Issey Miyake (73) en zijn *Reality Lab*. Een plat pakkeke gerecyclede stof vouwt in één simpele beweging uit tot een jurk en door die aan te trekken wordt het kledingstuk 'geboren', aldus Miyake. Door het kledingstuk in gevouwen toestand te verven of beschilderen blijft de opgevouwen vorm ook aan het lichaam zichtbaar.

In al zijn hightech refinement is het werk van Miyake nauw verwant met dat van de Mexicaanse Carla Fernández. Met haar mobiele werkplaats *Taller Flora* onderzoekt ze bij de indianenstammen in haar land hoe die met talloze varianten op vierkant en rechthoek, en basale lengtematen als de duim, de vinger, de hand en de arm, de meest gecompliceerde kledingstukken maken.

Tegen de muur in het MOTI leunt een stoel in vijf delen. De Amerikaanse ontwerper Eric Ku heeft uit wit plaatmateriaal vijf onderdelen gezaagd in de vorm van de letters c,h,a,l, en r. Die schuiven ingenieus in elkaar tot... een *chair*. In dit ogenschijnlijk simpele eindresultaat komen veel thema's van onze tijd samen: zuinige materiaalgebruik, belangstelling voor ambachtelijke maakprocessen en de vraag wat de rol van het ontwerper is.

„Om de band met de industrie te versterken hebben we tien ontwerpers gevraagd samen te werken met

lokale industrieën hier in Brabant“, zegt Edelkoort. Dat kan soms een moeizame exercitie zijn, maar deze keer bewijst het zijn meerwaarde. „Het uitvinden wat iedereen voor elkaar zou kunnen betekenen kost altijd de meeste tijd“, zegt Edelkoort.

De Spaanse ontwerper Jaime Hayon heeft samen met het Tilburgse Textielmuseum een nieuwe laser- en borduurtechniek ontwikkeld waarmee hij de kleurrijke lollige en lugubere Mexicaanse worstelmaskers heeft nagebootst. Juist heel aandoenlijk zijn de gestileerde hippo's die de Mexicaan Rodrigo Solórzano in relief onder een saai grijs kleed van tapijfabriek Desso heeft geschouwen. Een uitgelezen stuk voor het hoofdkantoor van Desso zelf, want zo heeft nog nooit iemand naar die tapijttegels gekeken.

„Wij leven in een tijd waarin mensen hun behoefte te overleven willen verhalen in iets zachter“, zegt Edelkoort. Ook voor haar zijn de nijlpaarden een van de grote verrassingen van de expositie. „We willen van het harde iets warm maken. Er is ook een nieuwe interesse voor het productieproces, ergens tussen de tweede en derde dimensie. Waar dat precies is, weet niemand.“

De *Pop-Up Generatie*, t/m 16 april in MOTI, Breda. Zaterdag 17 dec. om 11u houdt MOTI zijn jaarlijkse conferentie in Paradiso, Amsterdam. In: motimuseum.nl

Controversieel tegen wil en dank

Kunsthall brengt veertig jaar na de dood van Aad de Haas overzichtstentoonstelling

Zijn kruiswegschilderingen bezorgden schilder Aad de Haas een blijvend imago als controversieel kunstenaar. Pas decennia later, na zijn dood, zag de Kerk de kwaliteit in van zijn werk.

Door onze correspondent

PAUL VAN DER STEEN

WAHLWILLER. Deborah de Haas kijkt naar de beschilderingen van haar vader in het Sint-Cunibertuskerkje in het Zuid-Limburgse Wahlwiller. De kruiswegstaties die Aad de Haas vlak na WO II maakte zijn dromerige, mystieke afbeeldingen van Christus en de andere figuren, die steeds silhouetten blijven. „Nu zie je er geen enkel kwaad meer in“, constateert ze.

Dat was 65 jaar geleden wel anders. Tijdens de bezetting had de Rotterdammer vastgezetten vanwege zijn *entartete Kunst*. Tegen het einde van de oorlog dook de Rotterdammer Aad de Haas (1920-1972) onder in Zuid-Limburg. In Wahlwiller stopte de schilder zijn ziel en zaligheid in het maken van een kruisweg. „Hij was een diepgelovig mens.“ Maar de discussie over het werk liep hoog op. Zo zouden de staties volgens een christelijke weekbladcriticus in strijd zijn met de christelijke betamelijkheid. En nadat ook het Vaticaan bij monde van het Congregatie van het Heilig Officie had gesproken over „monstrachtige larven“, die beledigend zouden zijn „voor de waardigheid van religieuze onderwerpen“, eiste de bisschop van Roermond verwijdering van de staties. Nota bene op Goede Vrijdag van het jaar 1949 droeg De Haas zelf zijn werk de kerk uit.

Na dit voorval in Wahlwiller veranderde het werk van De Haas enorm, zo laat de overzichtsexpositie *Geloof, heimwee en liefde* in De Kunsthall in Rotterdam zien. Hij zocht naar een andere stijl en sneed

andere thema's aan, met name macht en crotiek. Uit de periode net na de affaire zal in De Kunsthall niets te zien zijn. Deborah de Haas: „Er zijn alleen nog contactafdrukken van foto's van de schilderijen die hij toen maakte. Ze waren heel donker, heel heftig. Hij heeft ze later vernietigd.“ Op het duistere tijdperk volgde een tijd waarin de kunstenaar zeer expressionistisch werk maakte. „Als of hij eerst door die donkere tijd heen moest.“

De kruiswegstaties van Aad de Haas in de Sint-Cunibertuskerk in het Zuid-Limburgse Wahlwiller. Foto Chris Keulen

De Haas liet zich lastig plaatsen. Voor traditionalisten oogde zijn werk te modern. Voortsprekende geesten vonden zijn figuratieve werken te ouderwets. Deborah de Haas, een van vier van de zeven kinderen die kunstenaar werden: „Mijn vader was een absolute cenit. Hoe er over hem en zijn werk gedacht werd, interesseerde hem niet. Die houding zat er altijd al in. De Wahlwiller-affaire heeft dat zelfgezochte isolement mogelijk nog versterkt. Die be-

hoefte aan rust om te werken heeft hem ondanks heimwee naar Rotterdam ook in Zuid-Limburg gehouden.“

Het weerhield critici en andere kunstenaars er niet van om De Haas van allerhande etiketten te voorzien. Willem Sandberg, directeur van het Stedelijk Museum in Amsterdam, vond het werk van De Haas in 1950 te zuidelijk en te katholiek om er iets mee te doen.

De Haas noemde Sandberg en de experimentele schilders uit die tijd stumperds. Hij zag de zin niet van een tentoonstelling in de hoofdstad. „Dan zit je met je neus in de artistieke wereld, in de couvee waar je met 'n gummislangetje in je achterwerk wordt gevoerd. Laat al die krenten toch rotten in d'r lulle kunstwereld en laten wij gein hebben.“

De slagschaduw van de Wahlwiller-affaire was lang. Door het lang najlende tumult van eind jaren veertig hield De Haas het imago van een controversieel kunstenaar. „Zijn naam en werk werden te pas en te onpas gebruikt in polemieken waar hij zelf part noch deel aan had, ook geen deel aan wilde hebben.“

De kruiswegstaties keerden in 1981 terug in de kerk in Wahlwiller. Zelfs de aartsconservatieve bisschop Gijssens zag nu de kwaliteit. De Haas zelf had de panelen in 1949 nog willen gebruiken voor het maken van nieuw werk. Zijn vrouw verhinderde dat.

De kunstenaar maakte het eerherstel niet meer mee. Hij overleed in 1972. Nu, bijna veertig jaar na zijn dood, krijgt de Haas een grote tentoonstelling in zijn geboortestad Rotterdam. Het past bij de erkenning van de afgelopen decennia. Zijn dochter: „Hij was een volledig oorspronkelijk kunstenaar, een vrije geest.“

De tentoonstelling *Geloof, heimwee en liefde*. Aad de Haas is van 10 december tot en met 4 maart 2012 te zien in de Kunsthall in Rotterdam. In: www.kunsthall.nl

Advertenties

Gemeente museum Den Haag

PARIJS

40 topwerken uit het Centre Pompidou

Stad van de moderne kunst 1900 - 1960

museum van boijmans bevingen

DICHTBIJ IN DE UERTE

Laat u inspireren door Marijke van Warmerdam: doe mee en vang een beeld!

Meer info: www.boijmans.nl/beeldvangen

De tentoonstelling 'SuperMart' in het MOTI waarbij kleur is gebruikt om de waren in een supermarkt te ordenen. Foto Tim Eshuis

De kunstschiouw

Hoera, Charlotte Margiono is terug!

Voor actrices is het boven een zekere leeftijd lastig aan het werk te blijven, maar wat te denken van zangeressen? Een halslijn kun je, aldus schrijfster Nora Ephron, verdoezelen achter een coltrui. Maar een stem laat zich niet verstoppen onder een colletje. Een stem rijpt gewoon met je mee.

De Nederlandse operazangeres Charlotte Margiono kondigde in 2007 haar afscheid van de operabühne aan. Haar stem 'zat' niet optimaal, de samenwerking met sommige regisseurs en dirigenten viel ook niet altijd mee. Inmiddels is Margiono 56, en maakte ze dinsdag in het Muziekgebouw aan 't IJ een ontroerende rentree in de serie Grote Zangers.

Dat dit recital meer was dan zo maar één in een reeks, voelde je aan

alles. De selectie liederen – van Bridgette Quilter, Sibelius en Strauss – was verrassend. Maar indrukwekkend was vooral het inzicht dat een gerijpte zangeres zonder de afstankelijke allures van zegge Dame Kiri of Jessye Norman, een volstrekt unieke meerwaarde kan hebben.

Bij een virtuoze, jonge sopraan is het mogelijk dat je je verliest in een soort instrumentale bewondering. Wat een stem! Bij Margiono was die sensatie er ook, want eerlijk is eerlijk: er zijn weinig diepe sopranen met zo'n onberspelijke dictie en zo'n warm, kernachtig middenregister. Margiono is terug! Maar er was meer. De menselijkheid in elke noot, bijvoorbeeld. Het zichtbare plezier dat ze zelf had in haar rentree.

„We zijn op weg, maar we zijn er nog niet helemaal”, zei ze na afloop

over de samenwerking met haar stemcoach. Maar al wel een eind.

Zal Margiono weer meer gaan zingen? Toch weer het operatoel opengeen? Het plan is er, als moeder Adelaide in Strauss' *Arabella* in 2014, bij De Nederlandse Opera. Voorlopig gaat ze vooral op in het begeleiden van haar leerlingen aan het Utrechts Conservatorium. Maar met zo'n stem, zo'n présence en zoveel aantekelijk plezier in het zingen moet er meer mogelijk zijn. Afscheid nemen en weer terugkomen, dat hoort er voor meer grote zangeressen gewoon een beetje bij.

MISCHA SLEP

Margiono trad vorige week live op in De Klassieken. Zie youtube.com/watch?v=UJ273R8h6Tl

Verwijten om dode yoghurt

Theater

Help! Ik heb mijn vrouw zwanger gemaakt. Gezien 11/12, Schouwburg, Leiden. Tournee t/m seizoen 2012-2013.

●●●●○

DOOR RON RIJGHARD

Bastiaan Ragas begint de voorstelling met een praatje met het publiek. Of er zwangere vrouwen in de zaal zitten met hun man, of stellen die overwegen een kind te nemen. De mannen moeten opletten. Zij kunnen wat leren.

Maar *Help! Ik heb mijn vrouw zwanger gemaakt*, naar het ironische hulpdijdsje van Kluun, mikt juist op herkenbaarheid. Conceptie, draagtijd en bevalling zijn één lange horrorfilm voor de arme man, die gebukt gaat onder de knoet van de vrouw.

Het uitgangspunt mag karikatuurraal zijn, het is doorstoken met de scherpe caféhumor van Kluun. Zo

luikt het Bas eerst niet zijn Charlotte zwanger te maken, tot spot van zijn schoonouders en vrienden, die hem zijn „dode yoghurt” verwijten. Dat is de toon van de voorstelling en Ragas beschikt over voldoende branie en charme om dat verhaal licht en vermakelijk te houden.

Dat Ragas in en uit zijn rol stapte en bijna als een stand-upper met de zaal spreekt, is een geslaagde, theatrale keuze. Alleen hij kan dat, voor Charlotte zijn wij „een wand vol schildertjes”. Omgekeerd is haar personage voor ons van bordkarton, met hoeveel energie Dorien Haas ook speelt. Maar dit is nu eenmaal een verhaal over klein, mannelijk leed.

Minder toepasselijk is dat Ragas met zijn krakende popstem een handvol liedjes zingt van Veldhuis & Kemper.

Help! Ik heb mijn vrouw zwanger gemaakt wil doelgroepentoneel zijn, recht voor zijn raap en lollig, en slaagt uitstekend in die opzet.

Advertentie

Museum over kunstenaar krijgt plek in landhuis Oud-Amelisweerd

Utrecht stemt in met komst van Armando

Door onze correspondent ENZO VAN STEENBERGEN

UTRECHT. De verhuizing van het Armando Museum van Amersfoort naar het landhuis Oud-Amelisweerd bij Utrecht is zo goed als rond. Het college van B en W in Utrecht heeft gisteren ingestemd met de verhuizing. De gemeente Utrecht investeert 4 miljoen euro in het museum. Het Armando Museum verwacht in het najaar van 2013 zijn deuren in Oud-Amelisweerd te openen.

De verhuizing van het Armando Museum is omstreven. Het werk van de kunstenaar is sterk verbonden met de stad Amersfoort – waar Armando de Tweede Wereldoorlog vlakbij Kamp Amersfoort meemaakte. De oorlog is van grote invloed geweest op de schilderijen en beelden van Armando. Fans van zijn werk vinden dat Armando – geboren als

Herman Dirk van Dodeweerd en inmiddels 83 jaar – bij uitstek in Amersfoort thuishoort.

Rini Dippel, oud-hoofdconservator van het Stedelijk Museum in Amsterdam en een vriendin van Armando, zei eerder tegen RTV Utrecht: „Dit is voor zo'n collectie, van een kunstenaar van zo'n naam heel vreemd. Het is niet of je Armando gaat verstoppen in de bossen.”

In 1998 opende het Armando Museum in de Elleboogkerk in Amersfoort. Een brand in oktober 2007 verwoestte bijna de hele collectie en schilderijen van een expositie met werk van anderen. Het museum kwam vervolgens terecht op een tijdelijke locatie. Toen bleek dat de gemeente Amersfoort 515.000 euro moest bezuinigen op het museumbudget, moest het Armando Museum het veld ruimen.

Vorige week stemde de gemeenteraad van Amersfoort in met het plan om het museum een miljoen euro mee te geven. Dit bedrag zal Amersfoort over de komende tien jaar uitbetalen. De bijdrage maakt, zo stelt het museum, „een sluitende begroting voor de komende tien jaar” mogelijk. De gemeente is af van de jaarlijkse subsidie van 515.000 euro.

Over de subsidie was hevige politieke strijd in Amersfoort. Zo stelde de PvdA in oktober dat een rapport over de verhuizing niet volledig aan de gemeenteraad was verstrekt. Eerder was de PvdA al boos, toen het de toenmalige wethouder Barendregt Amelisz de toezegging van het miljoen aan het museum voor de raad te hebben verzweigd. Vorige week stelde de Raad van Amersfoort raad nog dat het verhuisplan de toekenning van het miljoen

„voor geen meter deugt”. De gemeenteraad stemde vervolgens toch in met de toekenning van het geld.

Landhuis Oud-Amelisweerd moet nog verbouwd worden. Het werk van Armando – dat op de eerste etage zal komen – moet het landhuis delen met antieke Chinese behangels op de begane grond. Het Armando Museum verwacht jaarlijks zo'n 30.000 bezoekers te trekken. In Amersfoort waren dat circa 12.000.

Het Armando Museum laat weten „verheugd” te zijn over het besluit van Utrecht. Eind november werd het museum in Amersfoort officieel gesloten. Armando zei toen Oud-Amelisweerd „een goede plek” te vinden. Maar, zo zei hij ook: „Natuurlijk hoor ik in Amersfoort, maar ze willen me niet meer.” Tot voorjaar van 2013 is het werk van Armando alleen via internet te bekijken.